

*Palmprocessie
doorheen de
twinstigste eeuw*

+

Palmzondag 1631-1931 boek

1931

Documentatie uit archief Confrérie V Geslachten

Maurice en Wasily

29-06-2026

Beelden uit de kerk en de processie in 1931. — © KIK/ Jacques Hersleven

Beelden uit de kerk en de processie in 1931. — © KIK/ Jacques Hersleven

Beelden uit de kerk en de processie in 1931. — © KIK/ Jacques Hersleven

Beelden uit de kerk en de processie in 1931. — © KIK/ Jacques Hersleven

Beelden uit de kerk en de processie in 1931. — © KIK/ Jacques Hersleven

Beelden uit de kerk en de processie in 1931. — © KIK/ Jacques Hersleven

Beelden uit de kerk en de processie in 1931. — © KIK/ Jacques Hersleven

Met Palmzondag had te Hoegaarden de vermaarde Palmprocessie plaats. Daar het voor de driehonderdste maal was dat de geestelijke omgeng haar uittocht deed, kwam Z. D. H. Mgr. Van Cauwenbergh, hulpbisschop, de wijding der Palmen voltrekken. Ook in de processie ging Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid mee. We geven hier een foto: de processie bij het verlaten der kerk: Mgr. Van Cauwenbergh zegent de aanwezigen.

Kruimelkens

Het is in deze processie dat het beroemde „Paasch ezelkje” met het Christusbeeld door de vereeniging der apostelen gedragen wordt. Deze twee figuren bestaan uit hout en onderaan staat het jaartal 1631 gegrift.

De groep der apostelen en discipelen welke om beurten het „paasch-ezelkje” dragen.

HOEGAARDEN EN ZIJNE

" PROCESSIE DER APOSTELN "

HOUGAERDE — officiële benaming, — Hoegaarden in de nieuwe spelling: 4550 inwoners, aan de taalgrens, halverwege Tienen en Geldenaken. Op tien minuten gaans naar het zuiden toe, is men reeds bij de Walen (Lummen of Zittert-Lummen, Zétrud-Lumay).

■ In alle aardrijkskundige handboeken staat Hoegaarden om zijn bier vermeld. 'n Frisch biertje bij zomertijd. Eilaas! geen export-artikel. Te goedkoop wellicht voor de naoorlogsche mentaliteit. Vóór den oorlog schonk men er u drie groote pinten van, voor... tien cent! Het beleeft thans een ernstige crisis.

■ Toeristisch is Hoegaarden niet zeer belangwekkend.⁽¹⁾ Het bewaart echter een eigenaardige folkloristische traditie: de Processie der Apostelen, telken jare, op Palmzondag.

■ Die processie — niemand noemt ze hier een « ommeganck » — dagteekent van het jaar 1631. Alsdan werd, op 12 Maart, tot stichtinghe van meerdere devotie gheordi-

(1) Toch is de kerk, begonnen in 1744, een bezoek waard. Buiten kenschetst haar vooral de zeer eigenaardige, ietwat zware bollespil; binnen doet ze alleen 18^e eeuwsch aan door de fraaie rococo-versiering. Ze bevat echter een romaansche doopvont (± 1200), een 13^e eeuwsch kruisbeeld, een geelkoperen koorlessenaar uit 1573 en een prachtig koorgestoelte (einde 17^e eeuw) uit de voormalige Norbertijnerabdij van Heilisse. In het dorp staan verscheidene mooie achttiende eeuwse huizen, o.m. de pastorie en de Zwaluwenhoeve; ook de kerk en de schuur van het klooster Mariëndaal zijn uit dien tijd (het overige is in de verledene eeuw herbouwd). Men vergeet ten slotte de beetsuikerfabriek niet!

Hoegaarden was vroeger een Luiksche enclave in het hertogdom Brabant en behoort thans tot het kanton Tienen. — V.

neert ende inghestelt de broederschap ter memorie van die twelff Apostelen Christi. Deze broederschap is tot op heden blijven bestaan. Slechts één hiaat, tijdens de Fransche Omwenteling, van 1794 tot 1806.

■ Het ledenaantal is beperkt, natuurlijk: 12 Apostelen, van wie ééne, de St. Jan, verplicht jonggezel moet wezen, 4 discipelen, ongehuwd, en een vader of mombaer die zoowat als voorzitter fungeert, onder het beleid van den pastoor der parochie die de gheestelijke vader is.

■ Voor hunne processie op Palmzondag, beschikken de « Apostelen » over « apostolische habijten »: 'n soort gekleurde soutane, met, dwarslopend als een groot-lint, 'n breed, rooden band waarop hun liturgische naam is geborduurd. Op 't hoofd, aan 't haar gevlochten, eene *umbracule*: 'n rond, blikken plaatje, ten teeken van waardigheid. In de hand draagt ieder zijn wapen. Volgens eene opteekening gedaan in 1806, bij de vernieuwing der oude devotie, draagt St. Pieter den sleutel, St. Jacobus de Mindere eenen corten stock met een Back, St. Jacobus de Meerdere eenen langen stock met eene calbasse, St. Mattheus eenen Boek, St. Jan eenen Kelk, St. Bartholomeus een houtte mes, St. Andries een cruysken, St. Mathias eene dobele peyke, St. Philippus een groot cruys, St. Thomas eene peyke, St. Simon eene houte saeghe, St. Thadeus eenen winkelhaek.

■ De discipelen hebben geen recht op een kleed. Ze krijgen alleen het roode dwarslint. Ook de « mombaer » loopt in 't gewoon pak.

HOEGAARDEN. - DE PROCESSIE DER APOSTELN.

■ De discipelen hebben tot functie binst de processie het beeld van den Zaligmaker te dragen: een massief houten, geschilderd Kristusbeeld, gezeten op den ezel, als bij de

de Apostelen hunne habijten aan en tiegen, vóór de hoogmis, ter kerke. Daar wonen zij, op het koor, langs beide kanten in rijen van twee, de palmwijding bij en trekken, na af-

HOEGAARDEN. - DE PROCESSIE DER APOSTELN.

Blijde Inkomst te Jeruzalem. Heel de draagberrie wordt voor de plechtigheid, door de discipelen met palm (büks) bezet. ■

■ Telken jare nu, op Palmzondag, trekken

loop, processiegewijs buiten de kerk. Voorop het Kruis met de misdienaars, dan het Kristibeeld gevolgd door de Apostelen op rij; om te sluiten de priesters, en, last but not least,

'n heele bent begeesterde, rumoerige kleuters, die aan een frisch gestroopten stok een palmtuil dragen. Heel de optocht keert terug ter kerke. De Apostelen gaan weer naar het koor en de kinders wonen met ongeduld de hoogmis bij, zwaaiend met hun palmstruik iedermaal dat de priester 'n « Dominus vobiscum » zingt. Bij het begin van het Passieverhaal, is het die maniere ende geordineert dat di Apostelen alsdan uter Kerken gaen. Zij trekken de sakristie binnen, ende die Passie gesonghen zijnde, zullen sy wederom in come ende sy sijn dan ghehouden bervoets te gaen, ten waer datter iemandt deur ouderdom oft weekheydt der voeten verexcuseert waere. Bij de nutting, houden allen, discipelen en vader incluis, hunnen paaschplicht. ■

■ Na de mis, kwam natuurlijk, volgens oud Vlaamsch gebruik, in vroegere tijden het noenmaal. In den beginne was ieder der Apostelen op den tijt van twelff jaeren eens verobligeert alle twelph jaeren die apostelen, op Palmzondag den maeltyt te gheven. 't Was nog strenge vasten toen, en de spijskaart was bepaald. Art. 4 van hun statuten schrijft toch voor dat zij sieventhien oft achttien micken sullen doen backen, ende doen gheredt maecken drij schoetelen aberdaens, drij schoetelen boexharinghen, drij schoetelen gewheyckede haringhen, ende drij schoetelen boonen, ende voorts eenige pottagerij

't sij van erwten, oft coolen, ende daer nae hoter ende kaes. In 1811 gebruikten onze mannen, volgens een staet van verschot, 5 roggen, 1 cabliau, 15 pont aberdaen en acht haringen, 4 stockvischen en dessert, en dronken daarbij 110 potten bier. ■

■ Thans is het noenmaal afgeschaft en door een avondmaal, met vleesch natuurlijk, vervangen. Het heeft plaats ten lokale der maatschappij. ■

■ Op 15 Juli, dag der scheydinge der Apostelen, vergaderden vroeger onze confreren een tweede maal aan tafel, na afloop eener hoogmis te 10 uur gezongen en waarvoor de knaep of knecht reeds van daags te voren de groote klok meest luiden. De kerkplechtigheid is bewaard gebleven: het diner is jammer genoeg afgeschaft geworden. ■

■ In 1931 zal Hoegaarden de 300^e verjaring van de Broederschap der Apostelen vieren. Waarom niet? Er worden zoowat overal feiten van minder belang met luister herdacht. Wellicht komen ook enkele V.T.B.-ers naar die eigenaardige processie 'ns kijken! (1) ■

TIENEN,

DR JOZEF SMEESTERS.

(1) Stellig! We richten een algemeenen bonds-uitstap naar Hoegaarden in. Verde'e inlichtingen in dit nummer onder « Bondsreizen ».

Het palm-ezelje met het Christus-beeld. Deze figuren zijn uit hout, en in eene plank onderaan, is het jaartal 1631 ingebrand.

TE HOEGAARDEN

Foto hieronder:
De processie tijdens haar ommegang in Hoegaarden's straten.

De processie bij het verlaten der kerk. Mgr. Van Cauwenbergh zegent de geloovige toeschouwers.

DE PALMPROCESSIE

Midden een vruchtbaar land van kruimig-zwellende heuvels en verscheidene akkers ligt het dorp Hoegaarden. Het dorp met zijn stemmig eigen van hoog-krinkelde en laag-

En de zakkere Apostel, Petrus Kinart, kieken we, met kinderen en kleinkinderen in het deurgat zijner woning. Het was vandaag voor den 67sten keer dat hij als Apostel den ommegang mee deed. Van harte proficiat Petere! En nog lange jaren.

zakkende straatjes, met zijn eenvoudige diep christelijke bevolking.

En nu, op Palmzondag, is er daar feest. Een geestelijk feest berustend op een diep folkloristisch ondergrond — het trouw blijven aan de eeuwenoude traditie: „de processie der palmwijdung“ of „de ommegang der Apostelen“, zoals de menschen van Hoegaarden dat liever heeten.

Wij moeten echter kort zijn en mogen ons jammer genoeg maar bepalen tot een droge opsomming van den gang der gebeurtenissen daar ter plaatse:

Bij het binnenkomen van het dorp bemerkten we al dadelijk dat we niet voor het gewone jaarlijkse feest stonden: een opschrift, dat we hier zoo dadelijk laten volgen, wees er op dat het vandaag 300 jaar geleden is, er de Palmprocessie voor de eerste maal plaats vond.

„1631—1931.“ Heden vieten wij feest.

„En sieren om ter meest.

„Ons Apostelen bestaan driehonderd jaar

„Dat kan slechts met Gods hulpe maar.“

Het is dan ook ter dier gelegenheid dat Z. D. H. Mgr. Van Cauwenbergh de palmen wijdde en den „omwegang“ mee deed.

Tegen het uur der palmwijdung komen „de Apostelen en Discipelen met hunnen palmestel“ onder het palmen der klok ter kerk en plaatsen den ezel met Christusbeeld op een voetstuk midden het koor. Op het oogenblik der palmuitdeling komen zij beurtelings ten altaar en ontvangen een takje gewijden palm uit de handen van Monseigneur. Daarna begint de processie: een kleinen optocht door enkele straten in den kring der kerk.

Voorop het kruis, de middebaars, de geestelijkheid, dan het Christusbeeld, door de Discipelen op de schouders gedragen, en daaraan, op twee rijen, de Apostelen. Op ongeveer een kwartier is processie terug in de kerk. De ommegang is voor een jaarte weer voorbij,...

Foto hiernaast: De groep der Apostelen met het beeld.

CC BY 4.0 KIK-IRPA, Brussels (Belgium), cliché
E017819]

Erfgoed 01-02-2024

Twee foto's van persagentschap Acta (Brussel, omstreeks 1931), de eerste bewaard in het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK), de tweede bij de familie Huon-Peeters (nu bij HE). De palmprocessie verlaat het Gemeenteplein. Welke jaar precies? Op de ene foto is de bomenrij kant gemeentehuis pas heraangeplant (zie de staken), op de andere

zijn het de oude. In 1922 zijn een aantal bomen verwijderd. Op een andere foto van Acta is de palmprocessie te zien met erbij het oude kerkhof aan de kerk. In 1922 viel de beslissing om dat te verhuizen naar de Walestraat.

Op de beide foto's ziet u, achter de kiosk, het hoekhuis van het huizenblok "'t Eylandt vanden Heyligen Geest". Dat huis verdween in de jaren vijftig (familie Casteleyn, in 2023 nieuwbouwproject Lefevre). Op de foto's staat nog het oude huis met een trap naar de voordeur en een plantsoentje tussen de huizen en de kiosk. Hier woonde Jules Peeters senior, getrouwd met Julie Vanherbergen (in eerste huwelijk met Vanhaegendoren, brouwerij op hoek Gasthuisstraat).

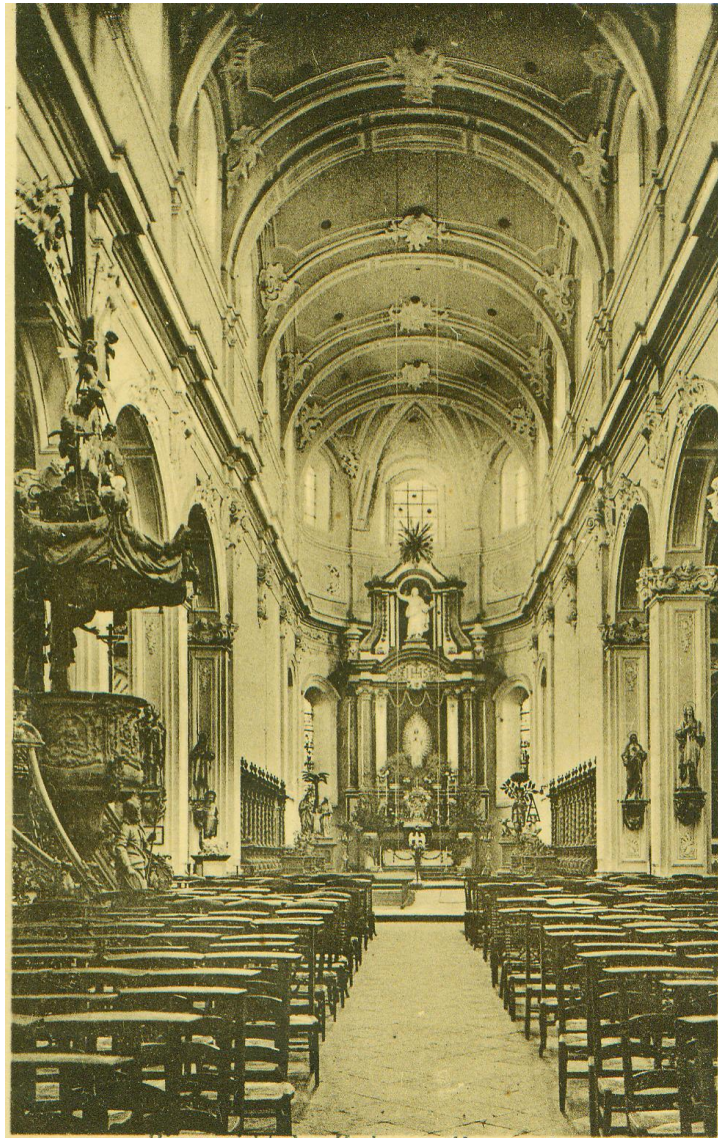
1631

1931

Palmzondag
te
Hougaarde

BRUSSEL
PHOTOTYPIE INDUSTRIELLE BELGE
83 85, Zwarte Vijversstraat

—
1931

Binnenzicht der Kerk van Hougaarde

Genootschap der Apostelen en Discipelen

De Apostelen en hunne Processie ⁽¹⁾

De Apostelprocessie van Hougaarde kan lange, lange jaren bestaan, misschien eeuwen oud zijn; dat is niet te achterhalen.

Maar zeker is het, dat zij sedert 1631 — nu 300 jaar geleden — geregeld is uitgegaan, buiten 12 jaren tijdens de Fransche Revolutie.

Zoo staat het vermeld in een oud register met perkamenten omslag, dat in het Genootschap der Apostelen met heiligen eerbied bewaard wordt.

Dit register dagteekent van 1631 en begint met een soort reglement voor het Genootschap, in geschrift van dien tijd.

Dit reglement bevat 14 artikels; later werden, door eene andere hand en in nieuwere schrijfwijze, nog twee artikels bijgevoegd.

De inleiding luidt als volgt :

(1) Over deze Palmzondagprocessie schreef Eerw. Heer Niederer in *Volkskunde*, Tijdschrift voor Nederlandsche Folklore, 20 jaarg. 1909 en Mevr. Dr Catharina Van de Graft van Utrecht in *Tijdschrift voor Liturgie*, Abdij Affligem 1927.

*In den naem ons
Heeren. Amen.*

*Int jaer ons Heeren als men schreeff
duysent ses hondert een en dertich den
twelfsten Martij is alhier binnen deser
vrijheydt ⁽¹⁾ van Hougaerde der colle-
gialer ⁽²⁾ Kerk Sancti Gorgonij ter eere
Godts, ende tot stichtinghe van meer-
dere devotie gheordineert ende inghe-
stelt, met consent der Eerweerdighe
Capitulaer Heere Canonicke, ende Mijn
Heer Pastoer, Mijn Heer Lambert de Pas
als meyer deser vrijheydt Hougaerde,
ende met der Heeren Schepenen der
vrijheydtvoorschrevengheratificeert, en-
de voor goet gehouden alsulcke onse
broederschap ter memorie van de twelff
Apostelen Christi, alsoo inghestelt, om
van jaer tot jaer op elcken Palmsondach
inde Processie devotelijck ende eerlijck
onderhouden te worden, ghelijck dat in
vueghe, maniere ende forme hier int cort
volghende ghedeclareert wordt; waer uet*

Nota. Duidelijkheidshalve heb ik de oude, lan-
ge ¶ vervangen door onze gewone s.

(1) Om zijne belangrijkheid werd Hougaarde
destijds « *Vrijheid* » genoemd.

(2) Te Hougaarde bestond te tien tijde een ka-
pittel van Kanunniken; vandaar het woord « *kapit-
telhuis* », dat ter plaatse nog algemeen gebruikt
wordt. In den omtrek der kerk staan nog huizen,
vroeger door Heeren Kanunniken bewoond.

een ieder der Apostelen nu ten teyde ende toecomende teyden hun draghen ende reguleeren sal ".

Het Genootschap bestaat uit twaalf Apostelen en vier Discipelen; de Apostelen zijn gehuwde mannen, buiten den Apostel Joannes; de discipelen moeten jongman zijn.

Aan hun hoofd staat de Mombaarvader " *van hen verkosen ende ghedeputeert* ". De huidige " *mombaer-vader* " maakt reeds ongeveer vijftig jaren deel van het Genootschap; andere leden tellen in de veertig jaren dienst.

Bij het overlijden van een der " *ghebroeders* " wordt een opvolger gekozen.

" Alsdan nu iemand ghestorven is, sullen zij t' samender handt wederom binnensjaers, uyt de sollicitantes (1) die hen tot sulcks presenteeren eenen anderen kiezen, wesende van eerlijcken naem, faem ende conversatie, ende in die kiesinghe sullen zij t' samen compareeren, ghevende alsdan een ieder daer toe zijne voose ".

* *

Palmzondag is dan de groote dag der Apostelen. Den avond te voren luidt de groote klok, hier de " *dikke* " klok genoemd.

De aloude ezel met het zittende Christusbeeld wordt uit de bergplaats der kerk

(1) aanvragers.

Vernieuwing der apostelen hunne oude devotie Beginnende het jaer 1800 ses den 30ste meert geschiet tot stigting ende vervoordering alzoo het selve voor ingestelt is (voor memorie).

<i>Naemen van die de plaetse voor apostelen Bekleed</i>	<i>signalen, wat apostelschap zij Bedrijven</i>	<i>de jaeren van hunne aeneming</i>	<i>waepen en die zij dra-ghen in de processie</i>
<i>christiaen vanderstraeten</i>	<i>St : pieler</i>	1775	<i>draegt den sleutel</i>
<i>henricus geenis</i>	<i>St : jacobus minor</i>	1782	<i>eenen corten stok met een Baet</i>
<i>bernard hament</i>	<i>St : jacobus major</i>	1784	<i>eenen langen stok met een calbasse</i>
<i>jan Bapt : collart</i>	<i>St : matheüs</i>	1784	<i>eenen Boek</i>
<i>henr : joseph ronveroj</i>	<i>St : jan</i>	1785	<i>eenen Kelk</i>
<i>guilliaem van mol</i>	<i>St : Bartholomeüs</i>	1787	<i>een haüte mes</i>
<i>christiaen vervou</i>	<i>St : Andries</i>	1787	<i>een crüjsken</i>
<i>jan geenis</i>	<i>St : Mathias</i>	1791	<i>eene dobbele peijke</i>
<i>petrus medaerts</i>	<i>St : philipüs</i>	1791	<i>een grood Crüjs</i>
<i>Henricüs vandermolen</i>	<i>St : thomas</i>	1806	<i>eene peijke</i>
<i>Lambert finolst</i>	<i>St : Simon</i>	1806	<i>eene haüte saeghe</i>
<i>Henricüs rottie</i>	<i>St : thadeüs</i>	1806	<i>eenen winckelhaek</i>
<i>Discipelen</i>			
<i>arnoldüs stockmans</i>			
<i>Henr : vandermolen</i>	<i>getrouwt 1810</i>		
<i>jan troost</i>	<i>getrouwt 1816</i>		
<i>Henr : Schoolmeesters</i>			
<i>Henr : Norbertüs Nijis</i>	<i>mombaer vader</i>	1806	

gehaald, om gereinigd en getooid te worden.

Die groep is uit hout, en, in eene plank onderaan, is het jaartal 1631 ingebrand. Dit jaarmerk zal latertijd bijgevoegd zijn; want deskundigen beweren dat het beeld nog ouder schijnt. In den loop der tijden werd het meermaals herschilderd en opgefrischt.

Dien zaterdagavond dan worden beeld van den Verlosser en ezel overvloedig met palm gesmukt; het Christusbeeld krijgt ook een trosje palm in de opgeheven hand. Het komt dan zoo minzaam, zoo goedig voor, met den glimlach op het wezen, lange haren, zwarten baard en roode kleedij.

Op Palmzondag, tegen het uur der palmwijding, komen de Apostelen en Discipelen met hunnen "*palmezel*" onder het luiden der "*dikke*" klok ter kerk en plaatsen den ezel met Christusbeeld op een voetstuk midden der koor.

De Discipelen zitten rond het beeld, een op elken hoek; de Mombaar-vader zit achteraan; de Apostelen nemen plaats van weêrskanten op zij, langs hen het gestoelte.

Op het oogenblik der palmuitdeeling komen zij beurtelings, eerst de Apos-

telen, dan de Discipelen, dan de Mombaar-vader, ten autaar en ontvangen een takje gewijden palm uit de handen van den pastoor.

Daarna begint de processie: een kleine optocht door enkele straten in den kring der kerk.

Vooran het kruis, de misdieners, de geestelijkheid; dan het Christusbeeld door de Discipelen op de schouders gedragen, en daarnevens, op twee rijen, de Apostelen; achteraan komt de Mombaar-vader.

De Apostelen dragen lange, wijde mantels van verschillende kleur; schuins over de schouders, eenen band met hunne benaming op.

De Discipelen en de Mombaar-vader hebben enkel den schoudersluier, zonder opschrift, boven hunne burgerkleedij.

Achter op het hoofd dragen de Apostelen "umbraculen" d.i. metalen plaatjes, juist lijk de heiligbeelden, op kunstige wijze in de haren vastgemaakt. (Voor enkele hoofden, op zekeren leeftijd, wordt dat een ingewikkeld probleem).

Verder heeft elk der Apostelen "zijne vvapenen".

Daarover staat in de Statuten :

" Daeren boven sullen zij gheschicktelijk ende devotelijk gaen, om die Processie te verreren, ge

*kleedt wesende apostolischerwijse daerbij hebben-
de een ieder zijne wapenen daer toe gheordineert
ende vergheselschapt wesende van haren mom-
baer-vader van hen verkosen ende ghedeputeert „.*

Toen in het jaar 1806, na schorsing van 12 jaren om reden der Fransche Omwenteling, de processie haren jaarlijkschen optocht weêr hervatte, heeft mombaar-vader Henr. Norbertus Nijs ⁽¹⁾ de namen der Apostelen, het jaar hunner verkiezing, hunnen rol en wapens in dezer voege ingelascht :

(Zie voorgaande tabel)

De kinderen van Hougaarde — en dit staat in het oude handschrift niet vermeld⁽²⁾ — nemen ook een merkelijk deel in de plechtigheid. Zij zijn alle daar; zij dragen palmbossen op stokken, zwieren

(1) Was die Henr. Norbertus Nys een vuriger lid, meer ontwikkeld, of was het een nieuw-opflakkerend leven na de ontzetting der Fransche Revolutie? Van zijne hand staan in het Register verschillende bladzijden tekst over de gruwelen der Revolutie en dezen oproep tot de Apostelen :

“ Opdragt door my Henr : Norb : Nys als vader der apostelen verkoren, voorgezeijdeer wij ghesaementlijk processiegewys ter kerke zijn gegaen. Tot kennis van ul. alle mede-Broeders in den schoot der apostelen, alzoo het nu twelf jaeren geleden is det gijl : alle het geluk niet heeft kunnen genieten om te voldoen de plichtigheden achtervol-

(2) En inderdaad, de Statuten werden niet op-gemaakt om de processie te regelen, doch enkel geschreven voor het Genootschap der Apostelen en voor **hunne** verhouding tot de processie.

en zwaaien, geven hunne kindervreugde lucht met gebaar en ook met galm. Treden zij wellicht op als de "*Kinderen der Hebreuven*" uit de Palmwijding? Is het misschien een zakelijke voorstelling van het woord van den Meester bij zijne intrede te Jerusalem: "*Ik zeg u, indien deze zvvijgen, zullen de steenen roepen*"?

De Apostelen stappen statig en echt "*devoteleyck*". Vroeger gingen zij barvoets "*ende sij zijn ghehouden barvoets te gaen, ten vvaere datter iemand deur ouderdom offt vveeckheydt der voeten verexcuseert vvaere*".

Wanneer is dit voorschrift vervallen? Daar is geen spoor van te vinden. Was

gens den staet die ul : alle hebt aengenomen met vrien wille ; indervoogen en op de maniere de plichtige artikels zijn voorgeschreven int jaer 1631 12ste meert... zoo ist dat ik ul : alle kome aan te porren met eene gestichtigheid vermengeld met oodmoedigheid, Beneven te bethoonen een gemorselt herte, zoo in zeden als manieren, de processie te vereerlijken, met een aldergrootste devotie weerdiglijk te mogen ontfangen het alderheijligste Sacrament des aulhaers... ende hoo beter dat wij onse plichten komen hier in te quijten, hoo soeter sal het wesen als wij ten uijtersten daghen sullen komen te verschijnen voor zijnen regterstoel, alwaer niets sal ongeloont blijven ; alsdan wij alle wel zoude wenschen, saliglijk gedaen te hebben, om te mogen genieten het eeuwig erfdeel in den hemel : het welk ik uijterherte wensche dat wij allen weerdig gevonden wierden aldaer te mogen malcanderen aenschouwen voor alle eeuwigheid „.

het wellicht zeker jaar te koud⁽¹⁾? Staan wij hier voor de bestatiging van de volkspreuk : "*Het menschedom verslapt*"?

* * *

Op ongeveer een kwartier is de proces-sie terug in de kerk ; dan begint de hoogmis.

De ezel met het Christusbeeld wordt weêr op de koor gezet, en de Apostelen Discipelen hernemen hunne plaats.

Tijdens het Evangelie — 't is dien dag het Passie-verhaal naar St Mattheus — staan de apostelen van hunne stoelen op, doen, eenigszins onthutst, eenen eigenaardigen kring rond het Christusbeeld en gaan de sakristij binnen.

(1) Ik wil hier, als eigenaardigheid, eene nogal verbazende nota afschrijven, die op een afzonderlijk blad in het handschrift te lezen staat :

"Palmen Sondag vallende op den 19 meert 1837 wonder koudt

de geheel goede week gevrosen gelyk Kersmis daegs

Dat het in de schuere heeft gevrosen dat potaten in myn schuer bevrozen door eenen leemen muer.

Op den 5 april 1837 heeft het beginnen te snieuwen acht dagen aan een stuck

en den snieuw heeft blyven liggen tot beynaer half mey geschreven door my hikeints apostel

en de swelmen (zwaluwen) hebben op den bogaerden vyver (vijver van het klooster, vroeger klooster der Paters Bogaerden) gevlogen met de kykels (ijskegels) aen hunnen stert op 8 april 1837.

Dat is in de Statuten in dezer voege voorgeschreven : " *Het is die maniere ende gheordineert als men op desen dagh voorschreven de Passie beghint te singen, dat sij Apostelen alsdan ueter kerke gaen, ende de selfe ghesonghen synde sullen sij vvederom in comen* ".

De beteekenis dier geheimzinnige doenwijze is niet aangegeven. 't Is, zegt men, eene veruiterlijking van deze zinsnede uit het Passieverhaal van den dag: " *Ik zal den herden slaan, en de schapen zullen verstrooid vvorden* ".

Aan het Offertorium gaan zij ten offer : " *ten offer gaen op tyt ende stondt daer toe gheordineert* ".

Bij de Communie der mis naderen zij tot de H. Tafel. Zware taak! moeten nuchter blijven tot na 11 uren, voor menschen die gewoon zijn 's morgens reeds vroeg te eten!

En toch wordt het onderhouden; het staat uitdrukkelijk vermeld in de oude voorschriften : " *Is onder ons ghebroeders ghordineert, dat een ieder der Apostelen sich teghen iederen Palmsondach sal stellen in staet van gratie, als met een oprechte berouw ende leetwesen sijne sonden biechtende, gebiecht wesende sal ontfanghen onder de hoochmisse aen den*

hoochauthaer het alderheiligste Sacrament des authaers ".

Eene eignenaardigheid : als zij van de communiebank terugkomen, knielt ieder vóór zijnen stoel op den grond, om de dankzegging te doen.

Na de mis blijft het Christusbeeld op de koor staan, en de Apostelen gaan stoetsgewijze naar het lokaal, waar het ontbijt hen wacht. 's Middags hebben zij nog een gezamenlijk noenmaal, eertijds, thuis bij eenen apostel om de beurt.

Daarover gaat het in art. 4 der Statuten : "*Ten 4^{den} Is een ieder der apostelen op den tyt van twelff jaeren als verobligeert alle twelff jaeren de apostelen op Palmsondach den maaltyd te gheven midts voldoende met alsulcke gerichten offt spijsen alhier ghementioneert, te weten : dat sij seventhien offt achten micken sullen doen backen ende dan ghereet maecken dry schoetelen aberdaens, drij schoetelen bocxharinghen, dry schoetelen gheweyckte haringhen⁽¹⁾, ende dry schoetelen boonen ; ende voorts eenighe potagery, t' sy van erweten offt coolen, ende daarnae boter ende kees. Ende voorts niet meer gheleyck dat eerstmael int beghinsel van dese broederschap onder malcanderen verdraghen is gheweest, midts dat een ieder der apostelen sijn part offt deel van*

(1) Destijds was op Palmzondag vleesch verboden.

het bier datter op den maaltyt ghedroncken wordt sal betaelen, Den maeltyt ghedaen zijnde sullen zy ghelyckerhandt voor de zielen der afflyvighen bidden eenen Pater noster ende Ave Maria ".

Hier dient - en daar moet nadruk op gelegd worden - de bemerking aangestipt in dees artikel vermeld : "**niet meer gheleyck dat eerstmael int beghinsel van dese broederschap onder malcanderen verdraghen is gheweest** ".

Dus waren er reeds statuten of althans eene regeling vóór 1631! En dan bestaat de apostelprocessie langer dan sedert 1631!

Maar is die bewering niet in strijd met het 14^e en laatste artikel, dat luidt : "*Ten 14^{den} Is een ieder der nieuw gecosen apostelen verobligeert hem te laten intituleeren oft inschryven inde broederschap van onse Lieve Vrouwe, indien hy niet ingheschreven en is, alhier binnen Hoügaerde den twintighsten meert 1633 wederom van nieuws aff inghestelt ende gheordineert.*

1633! En de statuten beginnen met deze woorden "*Als men schreeff 1631* ". Werden de Statuten soms niet opgeteekend na 1633, toen reeds het Genootschap eenige jaren bestond?

Toch niet: dit artikel 14 is klaarblijkelijk later bijgevoegd: het geschrift is van eene ande-

rehanden veelbreeder; deschrijfwijze van **Hoügaerde** met ü en elders met ù; **oft** met ééne f en elders altijd met twee f's, leveren bewijs van latere aanvoeging.

Zoodat te recht mag besloten worden dat de apostelprocessie reeds **vóór 1631 bestond** en wie weet, hoelang reeds?

* * *

Nu terug naar den maaltijd.

Deze werd in later tijden tegen den avond gehouden en de oude " *menu* " werd ook naar de nieuwerwetsche gebruiken gewijzigd.

Ook dient een eigenaardige doenwijze aangestipt, die nog in voege is: de beker namelijk, door St Jan in de processie gedragen, doet op zekeren oogenblik de ronde aan tafel; elkeen drinkt eruit om de beurt.

Is een nieuwe Apostel of Discipel voor 't eerste maal aan den disch, moet hij den beker gansch ledigen. Eigenaardig, ja! en over de beteekenis kan men vitten; in de Statuten is daar niets van opgegeven.

Op Palmzondag wonen de Apostelen, Discipelen en Mombaer-vader het Lof bij, op de eigenste plaats van 's morgens, doch in burgerkleedij.

En 's avonds wordt de Palmezel met Christusbeeld weêr in de bergplaats der Kerk " *gestald* " tot het volgende jaar.

* * *

De Apostelen hebben nog eene andere bijzondere plechtigheid in de maand Juli, ter gelegenheid van het feest der Scheiding der Apostelen.

Daarover de Statuten in n° 10 :

" Ten thiensten is onder malcanderen verdraghen als dat zij alle jaeren opt t' Scheiden der Apostelendach sullen omtrent ten thien ueren een solemneele Misse doen singhen, die welcke hunnen gheestelycken vader als Pastoer deser broederschap sal celebreeren. Ende alsdan sal een ieder ten offer gaen, ieder offerende eenen silveren penninck, ghelycke dat int beghinsel deser institutie geconcludeert is, voorts daegs te vooren opt Scheyden der Apostelen avondt sullen zy deur hunnen knaep eens de groote klokke doen luyden, wederom op den dach voor de misse, ende naer den noen den maeltyt ghedaen zynde eens „.

En over dien maaltijd op dit Apostelenfeest in Juli handelt volgend artikel :

" Ten elfsten den maeltyt die op desen dach bereydt sal worden, zullen zy apostelen dien eerlyck besorghen hetzy in visch offt vleesch naer gheleghentheydt des tyts, ergens in een huys daert hunnen Mombaer vader believen sal. Oock sullen zy den cost, het bier ende voorts al datter toe behooren sal, gelyckerhandt betalen naer bedrach der sommen totaël, een ieder zyn part offt deel „

In hoeverre worden die beide voorschriften nog nageleefd?

Den Zondag na 15 Juli⁽¹⁾, feest der Scheiding der Apostelen, wordt de vroegmis gezongen, en door den pastoor; de Apostelen en Discipelen zitten op de koor, doch in burgerkleedij; onder de mis gaan zij ten offer en ook te communie. Van maaltijd is er dien dag geen spraak meer.

Verder gaan de Apostelen in de processie van Hoogweerdig en in de Kermisprocessie, onmiddellijk voor het H. Sacrament. De Discipelen dragen de relikwiekas van St Gorgonius, patroon der parochie.

Over die processie's staat van lateren datum, in nieuwerwetsch geschrift, het 16^e en laatste nummer in de Statuten :

“ den 16 is geconsenteerd van ieder apostel oft discipel met syn flambie in de processie te gaen indien eenen mankeert 5 vanen bier voor boot „

Het Apostelgenootschap is hoofdzakelijk, in den geest der instelling, een godsdienstig broederschap. Om lid te zijn, moeten zij, lijk hooger gezegd, *wesen van eerlycken naem, faem ende conversatie* ”, moeten zij elkander stichten door hunne geregelde levenswijze :

“ Offter iemandt onder de Apostelen bevonden waer die hem misbruyckte in eenighe onbetaelmelycke feyten berispens ende bestraffens weer-

(1) In de volkstaal heet dit thans “ *St Henricus der Apostelen* „. Die verkeerde zegwijze moet hiervan komen, dat de almanak op 15 Juli St Henricus als heilige van den dag aangeeft.

*digh, sullen zy ghebroeders eensulcken moghen vermaenen ende calengieren naer des feytes be-
drach Ende en beteren zy haer niet, eens ende
tweemaal vermaent synde, sullen de ghebroeders
den zelve moghen reformeeren ende uet den ghetal
werpen, als eenen anderen van eerlycker conver-
satie daer toe bequaem kiezen „.*

Apostelen dezer XXe eeuw, weest fier
over uw aloud Genootschap, blijft ge-
trouw aan de richting door uwe voorma-
ige “ ghebroeders „ aangegeven “ ter eere
Godts ende tot stichtinge van meerdere devotie „

" Een eeresalut aan de Apostelen! "

Hougaarde, Meert 1931

*De licentia Superiorum
K. VERHOEVEN*

Oude Palmezel met Christusbeeld

De Processie komt uit de Kerk